

UDK 332.02:631.1 (497.13)
Pregledni članak
Primljeno: 12.10.1990.

Dr. MATIJA PANJAKOVIĆ,
Ekonomski fakultet Osijek

UTJECAJ KOMASACIJE ZEMLJIŠTA NA RACIONALIZACIJU POLJOPRIVREDNE PROIZVODNJE*

Da bi se ostvarilo odgovarajuće povećanje proizvodnje hrane u nas i postigli ciljevi razvoja poljoprivrede u narednom razdoblju, nužno je racionalnije koristiti postojeće zemljišne potencijale odnosno prirodne i ljudske resurse. To se prvenstveno odnosi na efikasnije i racionalnije korištenje postojećih i usvajanje novih površina kao i drugih agrarno tehničkih mjera.

Na području cijele Republike Hrvatske a posebice u Slavoniji i Baranji danas se neadekvatno koriste zemljišni potencijali, a prisutne su i druge negativne tendencije u odnosu na kretanje i korištenje poljoprivrednih površina.

U okviru ovog članka dat je sažet prikaz četverogodišnjeg istraživanja komasacije zemljišta u Republici Hrvatskoj u razdoblju od 1956. do 1988. godine.

* Rad predstavlja dio istraživačkih rezultata potprojekta "Ekonomika i organizacija poljoprivredne proizvodnje i mogućnosti racionalizacije" odnosno zadatka "Utjecaj komasacije zemljišta na racionalizaciju poljoprivredne proizvodnje", kojeg kao dio projekta "Unapređenje organizacije i ekonomike proizvodnje hrane", financira SIŽ znanosti SR Hrvatske u razdoblju od 1987 - 1990. godine.

1. UVOD

I u narednom razdoblju kao i do sada nužno je očekivati visoki rast potražnje hrane kako u našoj zemlji tako i u ostalom svijetu. Razlozi koji nas upućuju na tu konstataciju jesu rast stanovništva i životnog standarda, a posebice brži rast svjetskog stanovništva u nerazvijenim zemljama. (Računa se da će do velike potražnje doći naročito kod žitarica i industrijskog bilja). Osim toga, može se očekivati i povećanje cijena ovih i ostalih poljoprivrednih proizvoda, kako zbog povećanja potražnje i nedostataka hrane, tako i zbog porasta troškova proizvodnje uslijed sve skuplje energije. Zbog svega toga neophodno je na planu povećanja proizvodnje hrane i racionalnijeg korištenja prirodnih resursa u navedenom razdoblju poraditi na slijedećem:

1. Društvenom akcijom, mjerama i propisima nastojati da se maksimalno sačuva postojeći fond zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju.

2. Povećati racionalnost korištenja raspoloživog poljoprivrednog zemljišta, uključivanjem u poljoprivrednu proizvodnju neobrađenog zemljišta, te racionalnijim i intenzivnijim korištenjem obradivih i poljoprivrednih površina.

3. Ulagati više sredstava u poljoprivrednu proizvodnju, naročito u uređenje zemljišta.

Da bi se sve to ostvarilo, potrebno je u narednom razdoblju više i sistemski raditi na mjerama uređenja zemljišta, koje moraju obuhvatiti kompleksno uređenje zemljišta i poljoprivrednog prostora namijenjenog za proizvodnju hrane na principima suvremene poljoprivredne tehnologije.

Jedna od danas najpoznatijih agrotehničkih mjera kojima se postiže kompleksno uređenje zemljišta tj. grupira posjed, racionalizira, optimalizira i povećava poljoprivredna proizvodnja i s kojom se postižu minimalni troškovi proizvodnje jeste kompleksna - radikalna komasacija.

Komasacija nije nova mjera, ona se javlja od onih vremena otkad čovjek teži da vlada, ili bolje reći, upravlja prirodnim tokovima i procesima ali ne kao pobjednik ili vlasnik, nego kao superiorniji dio prirode. Prema tome, uređenje ili konsolidacija zemljišta za čovjeka je oduvijek bio aktualan problem.

U sklopu mjera oko uređenja zemljišta neophodno je stvoriti i druge ekonomske i političke uvjete koji će prvenstveno stimulirati poduzeća i organizacije iz oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije da više

ulažu u uređenje zemljišta i pokreću komasacije, prije svega na osnovi veće ekonomske efikasnosti investicija uloženi u uređenje zemljišta.

2. SVRHA I ZNAČAJ PROVEDBE KOMASACIJE

Suvremena poljoprivredna proizvodnja danas se ne može zamisliti bez primjene mehanizacije, i primjene potrebnih agro-tehničkih mjera, što zahtjeva i posebno uređeni posjed u odnosu na njegovu veličinu, smještaj, pristupnu putnu mrežu i dr.

Velika usitnjenost poljoprivrednih posjeda s velikim brojem parcela a malim površinama, neprikladnim za mehaničku obradu i racionalniju proizvodnju, sigurno je onaj faktor koji najnepovoljnije utiče na poljoprivrednu proizvodnju naročito uslijed:

- veće potrebe radnog vremena,
- smanjenja iskorištenja proizvodnih sredstava (čiji efekat opada srazmjerno rascjepkanosti posjeda),
- umanjena obradive površine koje otpadaju na međe, šikare i druge neobradive površine uslijed raznih zaraštenosti,
- umanjena uspjeha u suzbijanju zaštite na bilju i biljnih štetočina,
- čestih sporova među posjednicima kao posljedica nerazrješeni imovinsko-pravnih odnosa, kao i mnogih dugih štetnih posljedica.

Komasacija zemljišta u prošlosti se javlja kao oblik grupiranja zemljišta međusobnom zamjenom parcela sve do današnjeg oblika provedbe komasacije.

U mnogim evropskim zemljama (Danska, Nizozemska, Švedska i Njemačka i dr.) vršena je komasacija još u prošlom stoljeću, zbog čega se tvrdi da razvoj poljoprivrede u tim zemljama najviše duguje toj mjeri za svoj današnji stupanj razvoja poljoprivredne proizvodnje.

Primjena provedbe komasacije kao mjere u poljoprivredi na području Republike Hrvatske u nekim katastralnim općinama na području općine Sl. Požega poznata je još prije drugog svjetskog rata (Pleternica, Čaglin, Zrilac, Ronilac, Šumanovac i druge).

Inače, početak provedbe komasacije u našoj republici poklapa se s početkom snažnijeg razvika poljoprivredne proizvodnje (1956) iako je prvi Zakon o komasaciji zemljišta u Hrvatskoj donesen ranije, tj. 1954. godine.

Što se tiče zemlje kao cjeline, prva organizirana komasacija u Jugoslaviji javlja se oko 1890. godine a provođena je uglavnom u ravničarskim terenima pored rijeke Save, Drave i Dunava, koji su bili najčešće ugroženi površinskim i podzemnim vodama koje je postupkom komasacije trebalo sanirati.

2.1. Predmet, definicija i vrste komasacije

Općenito pod komasacijom zemljišta podrazumijeva se agrarno tehnička mjera, kojoj je glavna svrha sakupljanje razbacanih posjeda na kojemu ista pravna osoba obavlja poljoprivrednu proizvodnju, a koja ujedno ima i pravo raspolaganja u jednu cjelinu ili barem u nekoliko zaokruženih površina, komasacijom zemljišta postiže se optimalnije korištenje znanstvenih dostignuća i suvremenih metoda rada moderne poljoprivrede. Konačna svrha komasacije poljoprivrednog zemljišta jest maksimalno proizvoditi uz minimalne troškove.

Osim komasacije zemljišta, kojima je bila osnovna svrha da grupiraju zemljište, u Republici Hrvatskoj, provodile su se u manjoj mjeri i takve komasacije kojima se istovremeno želio postići i neki drugi cilj ili olakšati provedba nekog drugog zadatka, npr. uređenje vodenih tokova. Zbog toga, kad se govori o provedbi komasacije zemljišta, u nas se mogu razlikovati tri oblika komasacije zemljišta i to:

- komasacije općeg tipa ili klasične komasacije,
- komasacija dolina rijeka i
- komasacija - arondacije.

Opće ili klasične komasacije su kod nas najbrojnije i njihovom provedbom u razdoblju 1954 - 1974. godine obuhvaćeno je 428.701 ha odnosno 93,07% komasiranih površina. Uz ove komasacije u najviše slučajeva provode se i hidrotehničke melioracije s odvodnjavanjem zemljišta, izvedbom kanalske mreže, uređenjem putne mreže i uređenjem poljoprivrednih naselja. To su pretežno komasacije koje se provode na području Slavonije i Baranje.

Osnovna svrha "Komasacija dolina rijeka" je da se olakšaju uređivanje imovinskih odnosa u vezi s radovima na regulaciji riječnog korita i spriječe plavljenja velikih površina zemljišta, a usporo se tim da se izvrši i grupiranje pribrežnog zemljišta. Tipičan je slučaj ovakve komasacije regulacija rijeke Krapine i njezinih pritoka u Hrvatskom zagorju. U razdoblju 1954 - 1974. godine ovom komasacijom obuhvaćeno je 18.634 ha ili 4,05% od ukupno komasiranih površina. (8,2 do 32)

Komasacije "Dolina rijeka - riječnih dolina" u našoj praksi nazivaju još i komasacije posebnog tipa. Tim komasacijama obuhvaćeno je u Hrvatskoj do danas 32 gromade u 12 općina, a izvršene su u razdoblju 1956 - 1971. (8, 38).

U našoj dosadašnjoj praksi bilo je i takvih skraćeni komasacija kojima je bio glavni cilj da se grupiraju razbacane površine zemljišta društvenog vlasništva bez posebnog nastojanja da se grupiraju i posjedi u privatnom vlasništvu, naročito onih vlasnika

koji su tu zemlju napustili. Ovaj oblik komasacije u dosadašnjem postupku nazvan je "komasacije - arondacije". Ovim oblikom komasacije u spomenutom razdoblju obuhvaćeno je 13.273 ha ili 2,88% od ukupno komasirane površine.

Osim spomenutih oblika komasacije u praksi i literaturi spominje se više oblika komasacije poljoprivrednog zemljišta, zapravo postoji cijela skala varijanata koja počinje nepotpunom (umjerenom) komasacijom, a završava se potpunom (radikalnom) komasacijom. (8,40).

3. ANALIZA KOMASACIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ U RAZDOBLJU OD 1945. DO 1988. GODINE

O komasiranim površinama naše Republike u poslijeratnom razdoblju ne postoji potpuna statistička dokumentacija. Prvi sređeni podaci i pokazatelji objavljeni su u studiji "Komasacija zemljišta u SR Hrvatskoj u razdoblju od 1954. do 1975. godine" koju je izdala Republička uprava za imovinsko pravne poslove SR Hrvatske u Zagrebu 1977. godine, u kojoj su dati podaci o komasacijama provedenim u obuhvaćenih 20 godina rada.

Nakon izdavanja navedene studije prestalo je vođenje evidencija o komasacijama. Tek 1987. godine, Republička geodetska uprava pristupa osnivanju takve evidencije koja bi obuhvatila podatke o svim komasacijama izvršenim u razdoblju od 1954. do 1988. godine i koja bi se elektroničkom obradom dalje trajno održavala.

Elektronskom obradom takve evidencije može se dobiti uvid u rezultate postignute u ovoj oblasti, pratiti razvoj komasacije i dobiti elemente za procjenu situacija na područjima u kojima će se ubuduće pristupiti komasacijama zemljišta.

Prigodom nastavka vođenja evidencije o komasacijama preuzeti su i dopunjeni podaci iz spomenute studije za razdoblje od 1954. do 1974. a za period od 1975. do 1988. godine prikupljeni su podaci od općinskih organa uprave nadležnih za geodetske poslove i geodetskih radnih organizacija koje su izvodile radove komasacije.

Današnjim danom evidentirana je većina predviđenog sadržaja evidencije. Obuhvaćene su sve izvršene komasacije u Republici Hrvatskoj na ukupno 398 gromada komasacija općeg i 32 komasacije posebnog tipa. Međutim, podaci još nisu potpuni za 13 gromada komasacija općeg i za 9 gromada komasacija posebnog tipa što se mora uzeti u obzir pri upotrebi i interpretaciji sadržaja evidencije. (9. 3 i 4).

Zbog različitog sistema vođenja evidencije o komasacijama, analizu izvršenih komasacija podijelili smo na dva razdoblja i to prvo razdoblje od 1954. do 1975. godine i drugo razdoblje od 1976. do 1988. godine.

3.1. Pregled izvršenih komasacija u razdoblju 1954 - 1974. godine

U proteklom razdoblju od dvadeset godina komasacija je provedena u 289 komasacijskih gromada* (svih oblika).

Tim komasacijama je obuhvaćena površina od 460.608 ha poljoprivrednog zemljišta odnosno oko 13,8% ukupne površine obradivog zemljišta u Republici. Komasaacija je pretežno provedena u Slavoniji i Baranji i to sa cca 350.000 ha što predstavlja 50% površine poljoprivrednog zemljišta ovog područja.

Provedenim komasacijama uređeno je oko 120.000 ha poljoprivrednog zemljišta u društvenom vlasništvu, koncentracijom rascjepkanih čestica u manji broj kompaktnih kompleksa blokova (na području jedne katastarske općine stvoreni su blokovi i do 1000 ha). Osim toga površine društvenog zemljišta povećane su za 34.873 ha.

U 231 komasacijskoj gromadi ili na cca 92% komasaconih površina, provedene su istovremeno i hidromelioracije radi odvodnje suvišnih voda.

I duljina putne mreže (poljskih putova u ekstravilanu) povećana je za blizu 5.600 km ili za 45% od stanja prije komasacije.

Broj katastarskih čestica smanjen je sa 1,066.700 na svega 400.000 ili za 62% što dokazuje da je rascjepkanost poljoprivrednog posjeda radikalno smanjena. Novostvorene čestice pravilnog su oblika, i prikladne za mehaničko obrađivanje. Na svaku česticu osiguran je neposredni pristup s javnog puta i otklonjena je prijašnja izmiješanost čestica privatnih vlasnika, naslijeđe tropskog režima, što je u mnogim slučajevima uvjetovalo da vlasnik ima pristup do svojih čestica samo preko tuđeg zemljišta.

U provedenim komasacijama, istovremeno s uređenjem poljoprivrednog zemljišta u ekstravilanu, tj. sela i naselja na komasacionom području oko 250 naselja uređeno je postupkom ovih komasacija.

Osim spomenutih postignuti su i drugi rezultati od gospodarskog značenja i to:

- poboljšana bonitet zemljišta,
- povećanje priroda,
- smanjivanje neproduktivnih površina pod međama,

* Pod komasacijskom gromadom smatra se područje na kojem se provodi komasacija - u pravilu, jednom gromadom uređuje se područje cijele katastarske općine.

- potpuno uređivanje imovinsko pravnih odnosa,
- stvaranje uvjeta za uspostavu nove i ažurne zemljišne knjige,
- smanjivanje sudskih sporova o međama i smetanju posjeda,
- utjecaj na izmjenu socijalne strukture i agrarne prenapučenosti itd.

Karakteristično je da se vrijeme započinjanja provedbe komasacija u Hrvatskoj poklapa s početkom snažnijeg razvoja poljoprivredne proizvodnje, da se komasacije neintenzivnije provode od 1961. do 1966.

U analiziranom razdoblju prosječno je komasirano i uređeno godišnje 22.563 ha poljoprivrednog zemljišta. (8, 29 - 50).

3.2. Osvrt na izvršene komasacije u razdoblju 1976 - 1988. godine

Dok se u proteklom razdoblju od 20 godina prosječno godišnje komasiralo 22.563 ha poljoprivrednog zemljišta u ovom razdoblju od 13 godina komasiralo se prosječno godišnje 16.833 ha ili za 25,4% godišnje manje.

U razdoblju 1976. - 1988. godina komasacija u Republici Hrvatskoj provedena je u 156 komasacijske gromade svih oblika na površini od 218.829 hektara poljoprivrednog zemljišta. Komasacija je kao i u prethodnom razdoblju pretežno provedena u Slavoniji i Baranji i to na 140.484 ha a što predstavlja 20,5% površine poljoprivrednog zemljišta ovog područja. U oba promatrana razdoblja u Slavoniji i Baranji je do danas komasirano 490.484 ha a što čini 71,7% poljoprivrednog zemljišta na ovom području.

Provedenim komasacijama uređeno je oko 26.329 ha poljoprivrednog zemljišta u društvenom vlasništvu koje je u cijelom razdoblju od 1954. do danas povećano za 24,3% ili za 59.180 ha.

U 131 komasacijskoj gromadi ili na cca 95,0% komasiranih površina, provedene su istovremeno i hidromelioracije radi odvodnje suvišnih voda. Broj katastarskih čestica smanjen je sa 736.848 na svega 274.960 ili za 62,7% što dokazuje da je i u ovom razdoblju rascjepkanost poljoprivrednog posjeda radikalno smanjena.

U komasacijskom postupku uređeno je 149 naselja. Osim spomenutih i u ovom razdoblju postignuti su i drugi rezultati od gospodarskog značenja koje smo već naveli u prošlom razdoblju.

Za cijelo razdoblje od 1954. do 1988. osim navedenih interesantni su i ovi rezultati: (9, 3 - 4).

- broj katastarskih čestica prije komasacije po ha 2,5,
- broj katastarskih čestica poslije komasacije po ha 1,0,

— prosječna površina čestica prije komasacije po ha 0,39,

— prosječna površina čestica poslije komasacije po ha 1,04,

— prosječan broj čestica po domaćinstvu prije komasacije 8,7,

— prosječan broj čestica po domaćinstvu poslije komasacije 3,3. (9,4).

4. UČINAK PROVEDENIH KOMASACIJA

4.1. Zemljišta poljoprivrednih poduzeća

Grupiranje, zaokruživanje i uređenje zemljišta poljoprivrednih organizacija bio je do sada glavni razlog za pokretanje komasacije zemljišta. Razlog je bio taj da su velike površine poljoprivrednih poduzeća (kombinata) bile razbacane na cijelom području katastarske općine i rascjepkane na veliki broj sitnih i nepravilnih čestica, nepogodnih za razvijenu poljoprivredu.

Provedbom komasacije zemljišta uređeno je zemljište poljoprivrednih organizacija, okupljeno je i grupirano u manji broj pravilnih blokova, smješteno uz glavne prometnice, povezano pristupnim putovima i prema potrebi odvodnjeno.

Zemljište poljoprivrednih poduzeća iznosilo je 38% od ukupno do sada komasiranih površina u Hrvatskoj.

Na području općine na kojima je izvršena komasacija zemljišta u proteklom razdoblju osjetno su povećane površine poljoprivrednog zemljišta u društvenom vlasništvu. Tako na primjer u razdoblju od 1954. do 1988. godine površine u društvenom vlasništvu povećane su za 59.180 ha odnosno za 24,3% i to u razdoblju 1954 - 1974. za 34.590 ili 30,8%.

Osim do sada spomenutih razloga komasacije zemljišta znatno se poboljšala i struktura zemljišta. Neiskorišteno zemljište privedeno je kulturi, šikare su krčene, nerentabilne šume posječene, višak livada pretvoren u oranice itd. (8,55).

4.2. Posjed poljoprivrednika

U Republici Hrvatskoj usitnjenost je posjeda velika i posjed privatnih poljoprivrednih proizvođača svrstava se među najsitnije u zemlji.

Rascjepkanost i razbacanost posjeda privatnih poljoprivrednika jedna je od glavnih smetnji racionalnom iskorištenju zemljišta pa upravo zbog toga dolazi do teškoća u primjeni suvremenijeg i ekonomičnijeg načina obrade zemljišta i ostalih agrotehničkih mjera. Analizirajući broj parcela po pojedinim katastarskim općinama na području Slavonije i Baranje dolazi se do podatka da se broj čestica po domaćinstvu penje i više

Republička geodetska uprava SR Hrvatske
komputerska obrada
Odjel za geodetsku dokumentaciju

S. R. HRVATSKA

A. završene komasacije općeg tip

Red. br.	Općina	Gromada		Broj		Hidro-meliorir.			Odbitak za zajed. potrebe	Broj čestica prije - poslije komasacije		Društveno vlas. prije - poslije komasacije u ha		Broj prigovora
		broj	površina	domaćinstava	učesnika	broj grom.	površina u ha	Ured. nje sela		11	12	13	14	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.	BELI													
	MANASTIR	31	67,610	16,731	37,244	31	67,610	31	1.4	176,244	57,376	32,222	40,927	1,293
2.	BJELOVAR	7	5,424	1,255	1,949	7	5,424	7	3.5	14,537	4,489	2,210	2,448	378
3.	ČAKOVEC	8	6,400	6,370	11,352	8	6,400	8	4.3	43,386	20,872	1,772	2,632	448
4.	ČAZMA	3	3,645	1,226	1,635	3	3,645	3	4.3	8,014	3,787	1,388	1,441	242
5.	DONJI													
	MIHOLJAC	11	28,954	5,988	13,980	11	28,954	11	3.3	53,136	17,558	12,113	14,586	578
6.	DUGO SELO	13	19,302	9,310	12,843	13	19,302	13	10.6	67,793	28,591	10,166	10,923	615
7.	ĐAKOVO	8	11,423	2,680	5,202	8	11,423	8	3.8	22,064	9,403	5,559	7,384	290
8.	IVANIĆ GRAD	19	23,355	9,700	13,455	19	23,355	19	6.7	65,280	25,005	7,754	11,199	538
9.	JASTREBARSKO													
		2	6,434	1,260	1,678	2	6,434	2	7.5	19,984	8,272	2,581	2,674	365
10.	KARLOVAC	1	2,950	664	874	1	2,950	0	8.0	11,785	3,253	792	980	210
11.	KOPRIVNICA	1	2,138	1,193	1,575	1	2,138	1	7.0	8,007	2,279	811	909	200
12.	KRIŽEVCI	4	2,981	731	1,115	4	2,981	3	5.8	11,530	3,661	882	1,041	30
13.	KUTINA	18	24,172	7,218	12,302	18	24,172	18	4.9	53,005	20,061	7,408	12,920	*
14.	NAŠICE	13	26,741	7,366	15,224	13	26,741	13	3.2	57,237	20,301	11,887	15,276	500
15.	NOVA													
	GRADIŠKA	24	26,910	9,680	21,523	24	26,916	24	5.2	68,512	27,266	8,696	12,671	438
16.	NOVSKA	3	1,438	512	731	3	1,438	3	7.4	6,740	2,471	227	510	123
17.	ORAHOVICA	2	6,898	740	1,068	2	6,898	0	5.0	7,636	2,751	5,652	5,464	80
18.	OSIJEK	18	42,287	13,260	28,871	16	39,771	18	2.8	94,441	36,363	22,801	27,673	99
19.	PODRAVSKA													
	SLATINA	7	13,479	2,484	5,027	7	13,479	7	3.4	30,822	11,272	6,553	7,243	274
20.	SESVETE	2	2,434	865	3,320	2	2,434	2	3.3	18,595	6,555	815	817	*
21.	SISAK	10	15,43	3,405	6,25	10	15,043	10	9.8	41,399	13,416	6,344	7,588	316
22.	SLAVONSKA													
	POŽEGA	36	32,798	10,465	16,280	30	27,151	34	4.1	104,640	46,096	13,842	14,868	1,686
23.	SLAVONSKI													
	BROD	35	35,224	10,563	14,178	35	35,224	35	5.5	121,084	30,232	6,856	11,675	353
24.	VALPOVO	18	28,974	6,803	13,536	17	28,306	18	2.9	74,402	20,881	15,041	16,683	132
25.	VARAŽDIN	1	2,313	1,523	2,529	1	2,313	1	5.0	8,696	4,307	607	892	120
26.	VELIKA													
	GORICA	4	2,518	676	1,275	0	0	4	6.5	27,920	4,271	1,239	1,322	*
27.	VINKOVCI	40	74,355	20,737	41,564	36	68,396	40	2.2	133,679	66,913	25,564	30,213	*
28.	VIROVITICA	14	21,070	6,111	12,918	14	21,070	10	2.3	43,584	18,269	6,425	8,340	*
29.	VRBOVEC	2	1,896	509	976	2	1,896	2	8.0	8,414	2,602	336	369	43
30.	VUKOVAR	27	52,933	14,493	34,483	10	18,138	23	1.6	112,772	55,450	13,981	16,243	*
31.	ZAGREB	2	1,611	825	1,457	0	0	2	3.8	25,055	5,235	21	137	*
32.	ŽUPANJA	14	41,892	11,216	18,833	14	41,892	14	2.8	76,053	34,372	10,575	14,652	*
		398	635,608	186,497	355,022	362	581,894	384		1,616,446	613,630	243,120	302,300	9,351

Opaska: * ne raspolaže se podacima;

od 40 a ima slučajeva gdje jedno domaćinstvo ima i više parcela (katastarska općine Podgorje na području općine Sl. Požega).

Provedbom komasacije zemljišta otklonjeni su i drugi problemi na posjedu poljoprivrednika kao što su grupiranje rascjepkanih posjeda i stvaranje uvjeta za lakšu obradu zemljišta i njegovo ekonomičnije iskorištavanje. Podaci iz razdoblja 1954. do 1988. godine pokazuju da se omjer grupiranja kreće u prosjeku 2,6:1 omjer grupiranja je različit po pojedinim katastarskim općinama i on se kreće od 1,7:1 do 2,5:1 pa čak i više.

Rezultati pojedinih komasacija pokazuju i neke negativne rezultate a to su smanjenje površina povratnog posjeda, a rezultat je podmirivanje troškova komasacije odgovarajućom površinom svog zemljišta. Ta smanjenja mogu se kretati u pojedinim općinama u rasponu od 0,75 - 58% (u razdoblju 1954. do 1974.) (8,64).

4.3. Gospodarski i socijalni učinak provedenih komasacija

Suvremenom obradom i primjenom agrotehničkih mjera koje omogućuje grupiran i uređen posjed racionalnije se iskorištava zemljište, smanjuju se troškovi proizvodnje, povećava se produktivnost rada i povećavaju se prinosi poljoprivrednog proizvoda.

Budući da se u našoj praksi još uvijek nedovoljno i egzaktno ne prate učinci komasacije zemljišta to ćemo za primjere koristiti rezultate nekih poljoprivrednih organizacija koje to redovito prate kroz svoje analize ili planove. Tako je na primjer kombinat Kutjevo utvrdio da je nakon dovršene komasacije jedna njegova radna jedinica nakon dovršene komasacije povećala prirode glavnih ratarskih kultura od 1957. do 1970. i to:

- pšenice od 40,14 na 51,41 mtc,
- kukuruz sjemenski od 20,06 na 40,17,
- kukuruz merkaltalni od 53,76 na 60,40 (8,75).

Na privatnom sektoru na istom području općine Slavonska Požega postignuti su u razdoblju 1967. prije komasacije i 1978. poslije komasacije slijedeći prinosi:

	1967.	1978.
— pšenica	35	45
— kukuruz	43	54
— zob i ječam	18	31
— krumpir	64	200
— duhan	12	15

Izvor: (10,43)

PIK Nova Gradiška obrazložio je da se na komasiranim površinama prinosi na zemljištu povećavaju od 40 do 60% (8,76).

Do sličnih podataka dolazimo kako kod poljoprivrednih organizacija tako i na privatnom sektoru.

Osim spomenutih, provedbom komasacije zemljišta dolaze do izražaja i druge gospodarske koristi kao što su:

- ušteda vremena,
- uklanjanje suvišnih međa,
- povoljniji uvjeti za proizvodnu suradnju,
- uređenje imovinsko pravnih odnosa na nekretninama,
- obnova geodetske izmjere i katastra, zemljišta i druge.

Nadalje, prema nekim proučavanjima koja navodi Dr. Lj. Božić gospodarstva s ukupnom površinom od 4 do 5 ha na 9 parcela po raznim dijelovima jednog većeg sela, da bi proizvođač mogao ovu površinu koristiti mora prijeći preko 1200 km godišnje. Ako mu je potrebno približno uzevši sat vremena da prevali 4 km tada gubi samo na prazan hod oko 300 sati ili oko 30 radnih dana. (2,249)

Ubiranje plodova, njihov transport kao i transport velikih količina umjetnog i stajskog gnojiva na veću udaljenost po lošim poljskim putevima izaziva velike teškoće, rasipanje, odnosno gubitak, što sve utiče negativno na ekonomiku poljoprivredne proizvodnje. Prema proučavanjima istog autora kod velikog broja gospodarstava na odvojenim udaljenim dijelovima u Njemačkoj je utvrđeno da im je manji prinos nego kod komasiranih gospodarstava:

- pšenice ozimog i jarog ječma oko 40%,
- raži oko 25%,
- krumpira oko 25% i šećerne repe 20% itd. (2 - 249).

Nadzor nad sigurnošću cijelog gospodarstva (čuvanje usjeva, voćnjaka, i vinograda od bolesti, štetočina koje se u brojnim živicama, međama oko parcela najčešće legu i teško suzbijaju, pa i od poljskih šteta i uzurpacija zemljišta).

Izmiješanost parcela raznih vrsta stvara pored toga i druge poteškoće kao npr. plodoredom se ne može racionalno iskorištavati zemljište i održati njegova plodnost.

Radi teškog pristupa na pojedine udaljene parcele zbog nedostataka poljskih puteva - dolazi do spornih pitanja zbog šteta - i sudski se moraju rješavati.

Jedno osamljeno katastarsko jutro ima 10 puta više međa nego kad je u sklopu 100 katastarskih jutara,

7 puta više nego u sklopu 50 katastarskih jutara, 3 puta više nego u sklopu 10 katastarskih jutara, 2 puta više nego u sklopu 5 katastarskih jutara itd. (2,243).

5. ZAKLJUČAK

Iz prethodnih izlaganja o provedenim komasacijama i ostvarenim rezultatima u Republici Hrvatskoj u razdoblju 1954 - 1988. godine nameće se zaključak da je neophodno i ubuduće nastaviti s ovom

vrlo korisnom agrotehničkom mjerom. Taj zaključak proizlazi i iz ekonomske logike, koja govori da se uređivanjem zemljišta tj. provedbom komasacija i hidrotehničkih melioracija proširuje materijalna osnova rada u poljoprivredi.

Na potrebu nastavka radova na uređenju zemljišta govori nam i činjenica da u posljednje vrijeme provedba komasacija u Republici osjetno zaostaje. To se osobito uočava kad se analizira posljednje petnaestogodišnje razdoblje.

LITERATURA:

1. *Bebek, D. i Škegro, R.*: Komasaacija zemljišta i njen doprinos proizvodnji hrane, Sociologija sela 61/62. Zagreb, srpanj-prosinac, 1978.

2. *Božić, Lj.*: Agrarna politika, V. Masleša, Sarajevo 1974.

3. *Livada, S.*: Neki društveni aspekti komasacija, Sociologija sela, 6/62, Zagreb, srpanj - prosinac 1978.

4. *Medić, V.*: Komasaacija zemljišta u SFRJ. Sociologija sela 61/62. Zagreb, srpanj - prosinac 1978.

5. *Panjaković, M.*: Analiza komasacija zemljišta u Slavoniji i Baranji u razdoblju 1958. - 1979. Bilten br. 17, Zagreb 1980.

6. *Panjaković, M.*: Uloga i značenje komasacija u razvoju poljoprivrede Slavonije i Baranje, Referat na II. znanstvenom saboru Slavonije i Baranje održan 29 - 31. X. 1980. Vukovar 1980.

7. *Panjaković, M.*: Osnova za donošenje programa komasacija na području Zajednice općina Osijek za razdoblje 1981-1990. Materijali za sjednicu Izvršnog vijeća Skupštine Zajednice općina Osijek, Osijek 1980.

8. Republička uprava za imovinsko-pravne poslove, Komasaacija zemljišta u SR Hrvatskoj u razdoblju od 1954. do 1974. Zagreb 1977.

9. Republička geodetska uprava SR Hrvatske, Odjel za geodetsku dokumentaciju, Komasaacija u SRH 1956. do 1988. Zagreb, 31. svibnja 1989.

10. Komasaacija zemljišta na području općine Slavonska Požega od 1968. do 1978. godine, Općinska komasaaciona komisija, Sl. Požega 1979.

Matija Panjaković, Ph.D.,

Summary

INFLUENCE OF RE-ALLOCATION OF LAND ON RATIONALIZATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION

This article presents four years of research on re-allocation of land in Croatia in the period from 1956 to 1988. In order to achieve a considerable increase in food production as well as development of agriculture in the forthcoming period, it is necessary to exploit the existing soil potential, as well as natural and human resources. This specifically refers to obtaining new arable areas as well as other agrotechnical measures. In the whole of Croatia and especially in Slavonia and Baranja, land potential is used inadequately.